

”אמרי נא אחתי את” — ”מדבר שקר תרחק”?

מקרים של אי אמירת האמת בתורה	
2	1
<p align="center"><u>בראשית פרק יב, יג</u></p> <p>אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחייתה נפשי בגלגלך :</p> <p align="center"><u>רמב”ן יב, י</u></p> <p>הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הבצורת, והמצרים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו, והקב”ה נקם נקמתם בנגעים גדולים, והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם. ורמז אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבת תחיון, והקב”ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים. ... ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש בא-להים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה.</p>	<p align="center"><u>בראשית פרק נ, טז—יז</u></p> <p>ויצויו אל יוסף לאמר אביך צנה לפני מותו לאמר: כה תאמרו ליוסף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גָּמְלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיַּבֶּךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:</p> <p><u>רש”י על אתר</u>: שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו.</p>
4	3
<p align="center"><u>שמות פרק ה, ג</u></p> <p>ויאמרו אֶל-לְהִי הַעֲבָרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ נִלְכָּה נָא דָרְכְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִבְרַחָה לְהִי אֶל-לְהֵינוּ פֶן יִפְגַּעֵנוּ בַּדְבָר אוֹ בַחֲרֹב:</p> <p align="center"><u>שמות רבה יא, ג</u></p> <p>... דרך שלשת ימים נלך במדבר כדי להטעותן...”</p>	<p align="center"><u>בראשית פרק כז, כד</u></p> <p>ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני :</p> <p><u>בראשית רבה, פרשה ע</u>: כל ההוא ליליא הוה צוח לה רחל והיא מעניא ליה, בצפרא והנה היא לאה, אמר מה רמייתה בת רמאי, אמרה ליה ואית ספר דלית ליה תלמידין, לא כך הוה אבוד צוח לך עשו ואת עני ליה אף את קרית לי ואנא ענית לך!</p>
האיסור לשקר במקרא — לא רק בבית הדין?	
6	5
<p align="center"><u>ישעיהו פרק לב, ז</u></p> <p>וכלי כליו רעים הוא זמות יַעַץ לְחַבֵּל עֲנִיִּים בְּאִמְרֵי שִׁקְר וּבַדְבָר אַבְיוֹן מִשִּׁפְט</p> <p align="center"><u>ירמיהו פרק ז, ט</u></p> <p>הַגֵּב רֹצֵחַ וְנֹאֵף וְהַשְׁבַּע לְשִׁקְר וְקִטְר לְבַעַל וְהִלֵּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתֶם</p> <p align="center"><u>ירמיהו פרק ט, ב-ה</u></p> <p>וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל רעה יצאו ואיתי לא ידעו ... איש מרעהו השמרו ועל כל אֵח אל תבטחו כי</p>	<p align="center"><u>שמות פרק כ, יב</u></p> <p>לא תענה ברעך עד שקר</p> <p align="center"><u>שמות פרק כג, ו-ז</u></p> <p>לא תטה משפט אבליך בריבו :</p> <p>מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק קשע</p> <p align="center"><u>ויקרא פרק ה, כב</u></p> <p>או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל</p>

<p>אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֵטָא בְּהֵנָּה</p>	<p>כָּל אִחַ עֲקוּב יַעֲקֹב וְכָל רַע רְכִיל יִהְלֹךְ : וְאִישׁ בְּרָעוּהוּ יִהְתְּלוּ וְאָמַת לֹא יִדְבְּרוּ לְמַדּוּ לְשׁוֹנֵם דְּבַר שְׂקָר הַעֲוָה נִלְאוּ : שְׁבַתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה ...</p>
<p>סוגיית כתובות: מחלוקת בית הלל ובית שמאי אם מותר לשקר</p>	
<p>7</p>	<p>8</p>
<p><u>תלמוד בבלי כתובות יז ע"א-ע"ב</u> תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא. ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חигרת או סומא, אומרים לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו. מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות.</p>	<p><u>חידושי הריטב"א על אתר (ספרד, המאות י"ג-י"ד):</u> ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו: פירוש דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק. <u>ספר יראים, סימן רלה (צרפת, המאה הי"ב)</u> מדבר שקר תרחק. צוה יוצרינו בפי ואלה המשפטים מדבר שקר תרחק ... וכל יראי ה' יתנו לב להתרחק שיוכל לבא לידי רעה. ואם יאמר לא חשבתי שיבא הדבר לרעה דבר המסור ללב לכך נאמר ויראת מאלהיך. אבל שקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה תורה עליו דדבר למד מענינו שברשע רע לבריות הכתוב מדבר דכתיב מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע. והא דתניא בכתובות פ"ב [ט"ז ב'] כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש אומר כמות שהיא ... ההיא יש בו רעה לבריות כדברי ב"ש שנראה כגונב דעת הבעל. ...</p>
<p>סוגיית יבמות: האם מותר לשנות מפני השלום או חובה לשנות מפני השלום?</p>	
<p>9</p>	<p>10</p>
<p><u>תלמוד בבלי יבמות סה ע"ב</u> וא"ר אילעא משום רבי אלעזר ברי שמעון: מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר: "אביך צוה" וגו' "כה תאמרו ליוסף אנא שא נא" וגו'. ר' נתן אומר: מצוה, שנאמר: "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני" וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא: גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב: "ואדוני זקן", ולבסוף כתיב: "ואני זקנתי".</p>	<p>11</p>
<p>סוגיית בבא מציעא: דברים שמותר לשנות בהם</p>	
<p>10</p>	<p>11</p>
<p><u>תלמוד בבלי בבא מציעא כג ע"ב</u> דאמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו: במסכת, ובפוריא, ובאושפיזא. <u>רש"י על אתר:</u> במסכת — יש בידך מסכת פלוני סדורה בגירסא או לאו, ואף על גב שסדורה היא לו — יאמר לו לאו, ומדת ענוה היא. בפוריא — שימשת מטתך, יאמר לאו, מדת צניעות הוא. אושפיזא — שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לאו —</p>	<p><u>רמב"ם, משנה תורה, הלכות גזלה ואבדה, פרק יד</u> ... [ב]תלמיד ותיק שאינו משנה בדבורו כלל אלא בדברי שלום או במסכתא או במטה או בבית שהוא מתארח בו. כיצד, היה עוסק במסכת נדה ואמר במקואות אני שונה כדי שלא ישאלו אותו שאלות בענין נדה, או שישן במטה זו ואמר בזו אני ישן שמא ימצא שם קרי, או שנתארח אצל שמעון ואמר אצל ראובן אני מתארח כדי שלא יטריחו על זה שנתארח אצלו, או שהביא שלום בין אדם לחבירו והוסיף וגרע כדי לחבבן זה לזה הרי זה מותר, אבל אם באו עדים ששנה בדבורו</p>

<p>מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו. בחוץ מדברים אלו אין מחזירין לו את האבידה בטביעות עין.</p>	<p>מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו.</p>
<p>היחס בין סוגיית בבא מציעא לסוגיית יבמות</p>	
<p style="text-align: center;">13</p> <p style="text-align: center;"><u>ר"ף, בבא מציעא יג ע"א</u></p> <p>במסכתא בפוריא באושפיזא ... גרסינן בפרק הבא על יבמתו א"ר אילעא משום ר' יהודה בר' שמואל מותר לשנות בדברי שלום ... ומסתברא לן דהאי זלא חשיב הא בהדי הנך תלת מילי משום דהאי לא איצטריכא ליה דמצוה היא כי איצטריכא ליה הנך דרשות.</p>	<p style="text-align: center;">12</p> <p style="text-align: center;"><u>תוספות על אתר</u></p> <p>... והא דלא חשיב הכא מותר לשנות מפני דרכי שלום כדאמרין פרק הבא על יבמתו (יבמות דף סה:): משום דהני נמי משום דרכי שלום הן ורגילין יותר מאחרים להכי נקט הני.</p>
<p>פסיקת הרמב"ם במשנה תורה בנושא — איסור לרמות כשיש תוצאה ממונית</p>	
<p style="text-align: center;">איסורים ספציפיים לבית הדין</p>	<p style="text-align: center;">איסור כללי לרמות</p>
<p style="text-align: center;">15</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות טוען ונטען, פרק טז</u></p> <p>היו שלשה נושין מנה באחד וכפר בהן לא יהיה אחד תובע ושנים מעידים וכשיוציאו ממנו יחלוקו, ועל דברים אלו וכיוצא בהן הזהיר הכתוב ואמר מדבר שקר תרחק.</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות סנהדרין פרק כא</u></p> <p>וכן בעל דין מזהיר שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו, וגם על זה וכיוצא בו נאמר מדבר שקר תרחק.</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות סנהדרין פרק כב</u></p> <p>וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר אם שתק הרי זה עובר משום לא תגורו מפני איש ועל זה נאמר מדבר שקר תרחק, ומנין לדיין שלא יושב תלמיד בור לפניו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק.</p>	<p style="text-align: center;">14</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות דעות, פרק ב</u></p> <p>אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטה, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות מכירה, פרק יח</u></p> <p>אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל שוים בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור.</p>
<p>שיטת הרמב"ם ש"מדבר שקר תרחק" הוא הרחבה של "בצדק תשפוט עמיתך"</p>	
<p style="text-align: center;">17</p> <p style="text-align: center;"><u>בבלי שבועות לא ע"א</u></p> <p>מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומרין לו: לבוש כמותו או הלבשהו כמותך? ת"ל: מדבר שקר תרחק.</p>	<p style="text-align: center;">16</p> <p style="text-align: center;"><u>הלכות סנהדרין, פרק כא</u></p> <p>מצות עשה לשפוט השופט בצדק שנאמר בצדק תשפוט עמיתך, אי זהו צדק המשפט זו השויית שני בעלי דינין בכל דבר, לא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך, ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות וירע פניו לאחר וידבר לו קשות. ... שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויין אומר למכובד או הלבשהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שוין אחר כך תעמדו בדין.</p>